

SVJETSKA LUDNICA I ŽIVOTINJSKA SUDNICA

ANIMALISTIČKO-PРАВNA STUDIJA O POVIJESTI JEDNOG OD BROJNIH SEGMENTA ANTROPOCENTRIČNE GLUPOSTI – SUĐENJU ŽIVOTINJAMA I EGZEKUCIJAMA NAD NJIMA

SUZANA MARJANIĆ

Knjiga *Kazneni progon i smrtna kazna za životinje* (*The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals*), čijem je hrvatskom izdanju dodan i nadnaslov *Životinje pred sudom* (skraćeno englesko izdanje osnova je hrvatskoga prijevoda), prvotno je objavljena 1906. godine i upravo iz te godine dokumentira posljednje suđenje koje je provedeno nad životinjom. Sudilo se psu iz švicarskoga, zasigurno pitoresknoga, mjestaša Délémont optuženoga zbog toga što je rastrgao vrat osobi koju su njegovi vlasnici (da uporabim specifični termin, s obzirom da se i radilo o specifičnom odnosu), otac i sin, već bili ranili nožem. Nažalost, kako to već biva, ljudske ubojice krivnju su prebacili na životinju. I kako je pas proglašen glavnim krivcem, osuđen je i na smrt, ukratko – ustrijeljen je. Srećom, i ljudske ubojice, otac i sin, zadobili su doživotnu kaznu. Navedenim začudnim slučajevima o suđenjima životinjama bavio se u novije doba npr. i Peter Dinzlbacher u članku *Animal Trials: A Multidisciplinary Approach* (*Journal of Interdisciplinary History* 32/3, 2002.) (opsežnu bibliografiju na navedenu nevjerojatnu temu usp. pri kraju knjige), no knjiga Edwarda Paysona Evansa otvorila je, iako malim, ali moćnim formatom, enciklopedijski zahvat u tu iznimno ozbiljnu, iz današnje perspektive potpuno zaumnu temu.

EVANS PRIMJEĆUJE DA SU ŽIVOTINJE NAJČEŠĆE BILE OSUĐIVANE DA BUDU ŽIVE SPALJENE U DRUGOJ POLOVICI 17. STOLJEĆA, KAKO IRONIJSKI NAVODI, "U DOBA RAZMJERNE PROSVJEĆENOSTI"

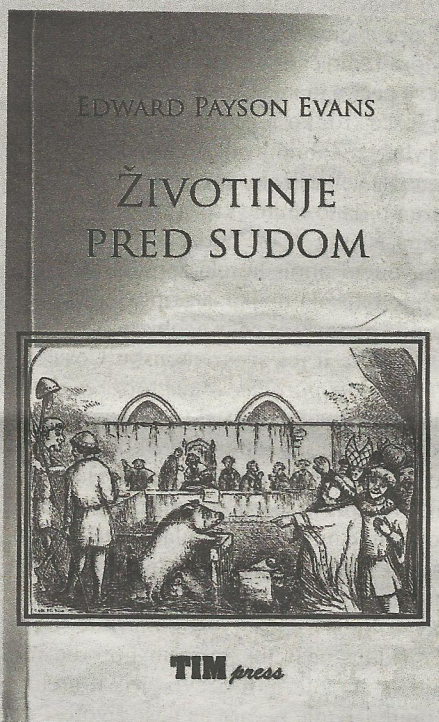
KUKCI I GLODAVCI POD CRKVENOM JURISDIKCIJOM Autor, američki kulturolog i lingvist, pored navedene knjige u kojoj iznosi kritiku penoloških teorija o kaznenom progonu životinja, objavio je, da ostanemo na animalističkoj tematici, i knjigu *Animal Symbolism in Art and Literature* kao i *Animal Symbolism in Ecclesiastical Architecture* te *Evolutional Ethics and Animal Psychology*. Bilo bi i više nego dobro da – što se tiče ljudsko-životinjskih studija – dobijemo prijevode i ostalih knjiga, s obzirom da je riječ o poveznicama između intelektualne povijesti, lingvistici, njemačke književnosti, orijentalnih studija, animalne psihologije, no, možda i prije svega, i prava životinja. Naime, u Sveučilišnoj knjižnici dostupna je samo ova knjiga u prijevodu u kojemu navedeni izniman, slobodno možemo reći, zooetičar, dokumentira slučajeve u kojima su neljudske životinje izvođene

pred sudove ljudskih životinja, kažnjavane ili oslobađane optužbe. Što se tiče domaćih ljudsko-životinjskih studija, o navedenim je suđenjima pisao i zooetičar Nikola Visković u knjizi *Životinja i čovjek: prilog kulturnoj zoologiji* (1996.), koju možemo smatrati našom prvom zooetičkom knjigom s obzirom da autor strastveno govori i moralnom statusu životinja, ali jednako tako i Snježana Husić u disertaciji *Životinjske figure u talijanskoj književnosti srednjega vijeka* (2008.), gdje ova teoretičarka, kao i Evans, ističe kako se teologija ipak opirala subjektivaciji neljudskih bića kroz primjenu zakona i na njih. Naime, Toma Akvinski, suočen s činjenicom da *Stari zavjet* enumerira kažnjavanje životinja, poziva se, jednako kao i srednjovjekovni svjetovni sudovi, na vlasničko pravo, pa zaključuje da "one po Božjem zakonu bivaju kažnjene ne zbog toga što bi sagriješile, nego zbog toga što se njihovim kažnjavanjem kažnjavaju njihovi vlasnici".

Kako pokazuje Husić, usprkos stavu kršćanske teologije, koja *druge* životinje zbog nedostatka slobodne volje oslobađa moralne odgovornosti, srednjovjekovna sudska praksa, i to podjednako i svjetovna i crkvena, provodi suđenja i kažnjavanja (smrtno kazne) životinja. Naime, u srednjovjekovnom pravnom sustavu svjetovni sudovi bili su zaduženi za domaće životinje koje su nakon tužbe privođene i zatvarane. Pritom one koje nisu bile pod ljudskim nadzorom, kao što su to kukci i glodavci, i koje su danas uglavnom specifično određene kao tzv. štetočine, pripale su pak crkvenoj jurisdikciji. Ujedno, velika se rasprava vodila oko ispravnog oblika kazne za počinjene zločine a nešto u manjoj mjeri i rasprava oko poimanja krivnje kod životinja. Odnosno, što se tiče suđenja životinjama, bila je postavljena antropocentrička dvojba o tome imaju li životinje dušu (još jedna matrica sveopće antropocentričke gluposti onodobnih promišljanja – jer ako čovjek posjeduje dušu, logično je da je duševno, animirano sve živo; prema pravilima prirode nema izuzetaka) i izravno se ticala i pitanja njihova izopćenja i udaranja crkvenim prokletstvom. Evans pritom primjećuje da su životinje često bile osuđivane da budu žive spaljene, i začudo navedena je praksa primjenjivana najčešće u drugoj polovici 17. stoljeća, kako ironijski navodi, "u doba razmjerne prosvjećenosti".

Ukratko, kako je svjetska ludnica ispunjena orvelovskim suđenjima životinjama Evansova animalističko-pravna knjiga dokumentira stravične, nevjerojatne slučajeve suđenja i kažnjavanja životinja: vješanje svinja osuđenih za ubojstvo djeteta (ponekad najprije odjevenih u ljudsku odjeću – na naslovnici knjige nalazi se ilustracija nepoznatoga autora suđenja svinji i njezinim prašćićima u Lavegnju), suđenje skakavcima... Tako je Evans zabilježio i slučaj da je u ratnoj godini 1866. bilo mnogo skakavaca u Požeškoj dolini, te se u Slavonskoj Požegi pričalo da su seljaci iz sela Vidovići uhvatili velikog skakavca te ga i osudili na smrt. Cijelo je selo otišlo sa skakavcem do Orljave i bacili ga uz proklinjanje u rijeku. Da ostanemo na domaćem terenu: dvije

godine ranije bila je u Pleternici osuđena svinja jer je jednogodišnjakinji *zlonamjerno* odgrizla uši. "Meso osuđene životinje sasječeno je na komade i bačeno psima, a glava obitelji u kojoj je svinja živjela, kao što je navada među seljacima toga kraja kad su svinje u pitanju, morao je dati mjenicu da bi unakaženom djetetu osigurao miraz kako se gubitak ušiju ne bi pokazao nepremostivom preprekom za njezinu udaju" (str. 97).

Edward Payson Evans, *Životinje pred sudom: Kazneni progon i smrtna kazna za životinje, s engleskoga preveo i pogovor napisao Hrvoje Gračanin, Zagreb: TIM press, 2014.*

CRKVENA I PRAVNIČKA FLEBOTOMIJA Knjigu Evans otvara slučajem francuskoga pravnikar Barthélemyja de Chassenéa iz 16. stoljeća koji je pravničku slavu stekao kao odvjetnik štakora kojima se pred crkvenim sudom u Autunju sudilo pod optužbom da su u toj pokrajini izjeli i uništili urod ječma. Naime, Barthélemy de Chassené bio je odabran da bude branitelj štakorima-izjelicama i pritom je, navodi dalje u tom nevjerojatnom slučaju Evans, spomenuti pravnik bio primoran poslužiti se pravnim smicalicama i varkama u nadi da će iznaći rupetine u mreži zakona kroz koju bi optuženici-štakori mogli izmaći. I nadalje: "Prije svega, isticao je da jedan jedini sudski poziv nije dostatan da ih se sve obavijesti, budući da su njegovi branjenici bili raspršeni na širokom području i stanovali u mnogobrojnim selima" (str. 9). Priznajem – genijalno domišljeno pred poslanstvima gluposti crkvenoga suda. I uspio je tako pravnik, junak ove životne priče, Barthélemy de Chassené ishoditi drugi sudski poziv, a nastavak

njegovih pravničkih smicalica dostojan je svih dadaističkih almanaha.

Knjiga je strukturirana, da ostanemo u kažnjeničkoj terminologiji, *raskoljeno*; tako prvi dio pod nazivom *Bube i zvjerad pod zakonom* čine dva poglavlja – *Kraljevstvo praznovjerja* i *Suđenje i kazne* – dok drugi dio knjige nosi naslov *Srednjovjekovna i moderna penologija*. Dodatak koji tablično predočuje kronologiju ekskomunikacije i sudskog progona životinja od prve polovice 9. stoljeća zaključno do početka 20. stoljeća, sa spomenutim slučajem smrtno kazne psa iz 1906. godine. Pritom je napomenuto da taj kronološki popis ne obuhvaća ranije slučajeve izopćenja i prokletstava koji su poznati u svjetovima brojnih hagiografija. Uglavnom, tablica kreće od 824. godine, mjesto – dolina Aoste, u kojoj su stradale krtice, a završava sa spomenutim psom iz švicarskoga mjesta Délémont.

Što se tiče drugoga poglavlja o penologiji, Evans utvrđuje kako je flebotomija (zareživanje žile) bila liječnička panacea i pravnička pomama; "puštanje krvi smatralo se jedinim nepogrešivim lijekom za sve bolesti koje muče ljudsko i društveno tijelo" (str. 142). Iz niza primjera iz drugoga poglavlja navodim slučaj Hieronymusa Rosariususa, autora iz prve polovice 16. stoljeća, koji je vjerovao da je životinje moguće odvratiti od toga da čine nasilje nad ljudima tako da se usmrti jedan pripadnik njihove vrste i njegovo tijelo objesi kao strašilo. Pritom Evans ističe kako je Rosarius, inače, nuncij pape Klementa VII., imao visoko mišljenje o inteligenciji i moralnom karakteru životinja i knjigu *Kako se često divlje životinje služe razumom bolje od čovjeka* (dakako, napisanoj na latinskom) podastire kao dokazni materijal o životinjskoj nadmoći nad ljudima u korištenju sposobnosti razuma.

Ova sjajna knjiga iz animalističke vizure dokumentira kako su nekoć zakonodavci i sudovi pravde postupali sa životinjama kao s ljudima odgovornima za svoja "nedjela" i kao zločince kažnjavali ih smrću, što se može protumačiti samo psihopatologijom nasilja, s obzirom da su kazne bile i više nego okrutne. Kao što dodaje u pogovoru knjizi Hrvoje Gračanin, riječ je o utjehi koju je pružao ritualizirani karakter formaliziranoga sudskog postupka i javnog smaknuća. Za razliku od tendencije poistovjećivanja ljudi i životinja, istina, pred smrtnom kaznom, danas se devijantne ljude krsti životinjama, *beštijama* koji djeluju automatski ili pod sumanutim i neodoljivom porivom za činjenjem zla te se čak ponekad zakon i poziva na navodnu zvjersku prirodu čovjeka. Besmisleno – jer ljudsko je suviše ljudsko i podlo (strategijski planirano) za razliku od životinjskoga instinktivnoga o čemu samo svjedoči i ovaj Treći svjetski rat koji je u punom zamašnjaku fragmentarno od 1945. godine. Punu 71 godinu. Ili kao što je to lijepo sročio veliki Einstein: "Samo su dvije stvari na svijetu beskonačne, svemir i ljudska glupost, samo što za svemir još nismo sigurni." Ooo, da...zasigurno. ■